

Тема. Калина – символ краси та дівочої вроди.

Казка Г.Демченко «Калинка».

Мета. Узагальнити знання учнів про калину – символ України та символ дівочої вроди, лікарську рослину. Вдосконалювати читацькі навички, уміння добирати заголовки до частин тексту; збагачувати словниковий запас учнів образними висловами. Формувати інтерес до навколишнього середовища.

Розвивати зв'язне мовлення, комунікативні здібності, творчість, спостережливість; вміння обмінюватися думками, слухати товариша, працювати в групах; сприяти розвитку критичного та продуктивного мислення, презентувати свої дослідження.

Виховувати щирість, доброзичливе ставлення до навколишнього середовища і природи та любов до рідного краю.

Обладнання: дівчина – калина, гілочки калини, малюнки та ілюстрації із зображенням калини.

Хід уроку

I. Організація учнів до уроку. Привітання гостей.

Доброго ранку травам росистим!

Доброго ранку квітам барвистим!

Доброго ранку сонечку ясному! (Повертаються до гостей)

Людям усім і усьому прекрасному!

- Діти, сьогодні до нас завітали гості. А коли в домі гості – це свято. Тож проведемо урок, так щоб нашим гостям було цікаво і радісно.

-Давайте скажемо хором девіз нашого уроку!

Ми всі господарі природи, тож збережемо її вроду.

1. Мовленнєва розминка.

Пригадайте, діти, вмиль, як криниченька шумить .

Як в гайку струмочок дзвонить ?

А як джміль в саду бринить ?

Як шумлять у птаха крила ?

А в морі синьому вітрила ?

2. Читання речення.

Калина – символ нашого народу.

- Прочитайте речення так, щоб логічний наголос падав на перше слово; друге слово; третє слово; четверте слово.
- А ось так. Калина – символ нашого народу?

II. Перевірка домашнього завдання.

1. Вправа «Пінг – понг». Текст «Калина» с. 69

- Двоє учнів виходять до дошки з м'ячем. Один питає, інший відповідає.
- Які рослини – символи в Україні? (Верба і калина)
- Яке прислів'я вживається у тексті? («Без верби і калини, нема України»)
- У яких народних творах оспівано калину? (У піснях)
- Що символізує калина у пісні? (Дух боротьби за волю і щастя України)
- Що казали дітям, аби ті не ламали калину? («Не ламайте калину, бо накличете морози»)
- Коли цвіте калина? (Калина цвіте насамкінець весни, коли вже відходять заморозки)
- Чому так дбайливо охороняли й доглядали в народі калину? (Наруга над нею вкривала людину ганьбою)

2. Вправа «Диктор телебачення».

Вірш «Буду я природі вірним другом» с. 70

- А зараз ви відчуєте себе акторами на телебаченні.

III. Оголошення теми та мети уроку.

- Послухайте загадку.
За хатою у садочку, у зеленому віночку
Та в червоних намистах стоїть пава молода.
І збігаються всі діти, щоб на неї поглядіти:
За намисто кожен – смик, та й укине на язик.
(Калина)
- Як ви вже, мабуть, здогадались, сьогодні на уроці ми будемо вести розмову про один із символів України – калину. Будемо розповідати про надзвичайно красиву і корисну рослину, а допомагатимуть нам у цьому «Народознавці», «Літератори», «Пісняри», «Журналісти», «Фольклористи» та «Народні цілителі».
- Красуня – калина сьогодні у нас у гостях. Все, що ми знаємо, будемо прикріплювати біля неї.

IV. Вивчення нового матеріалу.

Виступ групи «Народознавці»

-Зараз слово надається групі «Народознавців».

Наш девіз: Люби природу й бережи – ми ж на планеті не одні.

-Ми підготували легенди про калину. Народ склав багато легенд, але ми розповімо лише деякі з них.

Легенда про калину

Це було тоді, коли на Русь нападали орди татарські.

Одного разу в українському селі було весілля. Зібралось дуже багато вродливих дівчат. І саме у розпалі гуляння на село налетіли татари. Завойовники, побачивши красунь, почали їх ловити, щоб продати в Царгороді. Дівчата, аби не потрапити в неволю, повтікали у болота. Ординці гналися за ними і потрапили в трясовину. Там, де сконали вороги, з'явилися гнилі купини, а на тому місці, де загинули українські дівчата, виросло дуже багато кущів калини. І з того часу дівочу красу порівнюють з калиною.

Калина

Жили собі мати і донька. Була донька дуже гарна і вміла людей лікувати. Одного разу Калинка у степу зілля збирала, там побачив її пан і хотів собі за жінку взяти. Втікала Калинка скільки сили мала, аж ось попереду річка, а далі вже і бігти нікуди. Вилізла Калинка на вербу, стрибнула у воду і втопилася. Кожного дня приходила стара Калина – тужила за дочкою. Вросли у берег ноги старенької міцним корінням, руки стали вітами гнучкими, а серце перетворилося на калинові ягідки, що щедро дарує калина людям і пташкам. По сей день калина людей лікує.

Легенда про калину

То було давним-давно. В одному селі жила дуже красива дівчинка, яку звали Калиною. Любили її люди за добре серце. Одного разу на село напали вороги. Жителі села встигли сховатися в байраку, тільки Калинка залишилася в селі. Татари наказали дівчинці показати, де сховалися всі, щоб взяти людей у полон. Калина завела загарбників у дрімучий ліс.

Зблиснула шабля, загинула хоробра дівчинка, але й вороги не знайшли вороття. Там де розбризкалась дівоча кров, вирости калинові кущі. Укрилися кущі білим цвітом, а коли осипався цвіт, заблищали на кущі ягоди, а в кожній ягідці – зернятко, як маленьке сердечко.

- Дуже цікаві легенди ви розповіли.

V. Опрацювання казки Г.Демченко «Калинка». С. 70-72

- А зараз ми прочитаємо казку Галини Демченко «Калинка».

1. Розповідь про письменницю

Галина Олексіївна Демченко – українська письменниця. Її батько був агрономом, а мама – вчителькою. Тому дівчинка Галинка у 6 років уже вміла гарно читати й писати. Любила Галина Олексіївна доглядати квіти, малювати. Та найбільше їй подобалося складати вірші, казки, оповідання. Тому і стала письменницею.

1. Читання казки вчителем. с.70

Сіли, діти, всі рівненько,
Казку слухайте уваж ненько,
Бо потім повинні відповідь дати,
Чи зможете ви так прочитати.
(Слухають аудіозапис)

- Про кого ця казка?

2. Словникова робота.

Курний шлях – у пилюці

Обабіч – з обох сторін дороги

Гущавина – густий ліс

На привіллі – на волі

Крислатий кущ – розложистий, рясний

Подорожній – людина, яка подорожує

Стрепенувся – прокинувся

Гульк – раптово

3. Читання казки учнями

I частина – буксиром.

-Читаючи I частину знайдіть в тексті відповідь на запитання:

- Як дівчинка ставилася до квітів?

II частина –голосно «ланцюжком».

- Як Калинка доглядала за стебельцем?

III частина – вправа «Калина».

- Що сказав подорожній?

IV частина – напівголосно.

- Що кущ сказав дівчинці?

4. Гра «Я почну, а ти дочитай».

Колись, давно – давно...

Видно, й рослинам...

Викопала...

Росте воно...

Іде якимось...

Усміхнувся...

Обсипався...

Прийшла й...

Відтоді всі...

5. Гра «Так чи ні».

А) У Калини було щире серце? (Так)

Б) Калина посадила кущик восени? (Ні, навесні).

В) Подорожній пішов собі мовчки? (Ні, він щиро подякував)

Г) Заховані у ягодах зернятка схожі на маленьке серце? (Так).

7. Робота в парах.

- Виберіть з дужок слово, яке вживалося у тексті.

Звали ту дівчинку – (Галинкою, Калинкою, Маринкою). Викопала в гущавині тонюсіньке – (стебельце, деревце, джерельце) і посадила край – (дороги, стежки, шляху, лісу). Іде якомсь шляхом – (чоловік, дядько, подорожній, перехожий, вовчик – братик).

6. Читання «Плутанки».

- Прочитавши «Плутанку» ми зможемо визначити головну думку казки.

Спасибі тим роботящим рукам, що цей куц посадили, і тому доброму серцю, що його викохало!

Виступ групи «Пісняри»

- Зараз слово надається групі «Пісняри».
- Наш девіз: Про калину заспіваємо тихенько,
Звеселимо собі серденько.
- Ми шукали пісні про калину: «Червона калина», «Одна калина», «Калина, не верба», «Калина», «Зацвіла в долині», «Тече вода з-під явора», «Червона калина, чого в лузі гнешся», «Ой, у лузі червона калина», «Розлилися круті бережечки», «Де дівчина ходила».

Фізкультхвилинка.

Народ склав відому усім пісню «Ой, єсть в лісі калина».

(Діти співають пісню з імітацією рухів).

Виступ групи «Літератори»

-Слово надається

Наш девіз: Ми віршики про калину шукали,

Нам батьки, ну дуже трішки, допомагали.

-Ми готували вірші про калину.

Вірш «Калинонька» Марія Познанська

Ось калина над водою

віти стеле по воді.

Хто це щедрою рукою

їй намистечко надів?

Червонясте, променисте,

розцвітає, як вогні.

Дай хоч трішечки намиста,

калинонько, і мені.

Вірш «Порада матері»

Говорила мати: не забудься, сину,

Як будуєш хату, посади калину.

Зоряна калина – і краса, і врода

Нашої України, нашого народу.

Пам'ятай же, сину, що казала мати,

Посади калину в себе біля хати.

Вірш «Соловей і калина»

Біля луку стояла калина,

На калині гніздечко було –

Соловейкова дружна родина

Його звила собі на добро.

І проходячи мимо калини,

Я завжди зупинявся на мить –

Прислухавсь, як погожої днини

Соловейкова пісня звучить.

Соловей і калина одвічні

Обереги моєї землі –

України то символи вічні,

Наче промені сонця ясні.

І допоки на нашій калині

Соловей буде пісню співать –

Будеш жити і ти, Україно,

І нікому тебе не здолать!

12. Виступ групи «Фольклористів»

- Зараз слово надається групі «Фольклористів».

Наш девіз: Ми вміємо красою милуватися, берегти її, примножувати, оберігати.

-Ми готували прислів'я, приказки та порівняння.

- Без верби і калини нема України.
- Калина у дворі – у хаті достаток.
- Любуйтеся калиною, поки цвіте, а дитиною, поки росте.
- У лузі калина з квіточками, немов матуся з діточками.
- Весною калина білим цвітом квітує, а восени червоні ягоди дарує.
- Пишна та красива, як червона калина.
- Убралася в біле плаття, як калина в білий цвіт.
- Молода дівчина така гарна, як калина.
- Стоїть у дворі дівонька, як над ставом калинонька.
- Щоки червоні, як кетяги калинові.
- Дівчина, як червона калина.
- Заливається, як соловейко на калині.
- Дякую, учні, гарно підготувалися.

13. Виступ групи «Народні цілителі»

-Наш девіз: З природою живи у дружбі,
то буде вона тобі у службі.

-Ми розповімо вам про лікувальні властивості калини.

Учень 1.

Калина – це високий гіллястий кущ, який росте в підліску змішаних і листяних лісів, по берегах річок і водойм. З лікувальною метою застосовують кору калини, цвіт та її плоди. Рідкий екстракт і відвар кори використовують при внутрішніх кровотечах, а також як заспокійливий засіб.

Учень 2.

Препарати з кори знижують артеріальний тиск. Плоди посилюють скорочення серця та входять до складу вітамінних зборів. Після морозів плоди калини вживають в їжу як засіб від гіпертонії і кашлю. В народі кажуть: « Червона калина від 100 хвороб лікує».

Учень 3.

Кору разом з квітками і плодами використовують у ветеринарній медицині.

З плодів калини виготовляють також мармелад, варення, повидло, компоти, киселі, пастилу, начинку для цукерок, муси, екстракти, приправи для м'ясних страв, чайно кавовий сурогат.

Учень 4.

Низький уклін аж до землі калині.
Вже хилить сонце до зими, вже іній,
А у калини стільки сил у гронах.
Скоріше китицю зірви червону!
І нерви, й серце більш міцні в людини,
Коли вона п'є з медом сік калини.
Лікуються узимку нею люди.

Кинь в чай її – цілющим чай той буде.

- Дякую. Молодці. Ви теж гарно впоралися зі своїм завданням.
- Кожна господиня обов'язково готувала калинові ліки на довгу зиму. Сушили її цвіт, ягоди, листя, гілочки й перетирали з медом, цукром. Калиновий чай – то був перший помічник при нежиті. Свіжі ягоди з медом або цукром та кип'яченою водою вживали при кашлі, серцевих захворюваннях.

А дівчата використовували ягоди калини як косметичку: соком стиглих ягід протирали обличчя, щоб красиве та рожеве було, адже калина – це символ дівочої краси. Із плодів калини печуть пиріжки і спеціальний хліб – калинник.

Калину використовували як природний барвник. Так, відваром плодів фарбували шерсть у червоний колір, а відваром кори – в чорно-зелений колір. Сік плодів – це харчовий барвник. Деревина калини – прекрасний матеріал для виготовлення музичних інструментів.

Тому і говорять: Любиш Україну – посади калину.

14. Виступ групи «Журналісти».

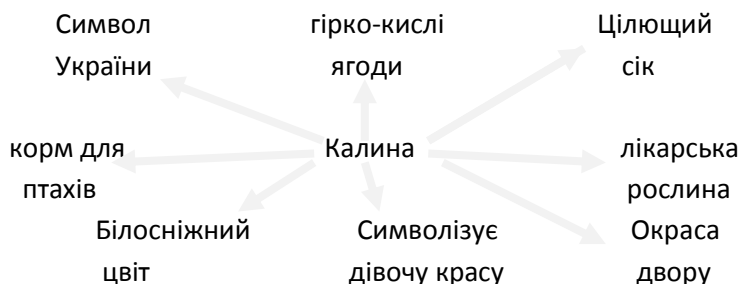
Наш девіз: Нехай земля квітує всюди, природу збережемо, люди!

-Ми підготували цікавинки про калину.

- ✦ На нашій планеті росте понад 200 видів калини.
  - ✦ В Україні найбільше поширена калина цілолиста.
  - ✦ Ягоди в неї кислі і трохи гіркуваті, але додають сили і бадьорості.
  - ✦ Проводжаючи сина в далеку дорогу, мати напувала його калиновим чаєм і давала в дорогу пиріжок з калиною.
  - ✦ На честь народження дочки, біля хати садили калину.
  - ✦ Потрібна була калина і в обрядах, особливо у весільних. Коли випікали коровай, його неодмінно прикрашали гілочками калини.
  - ✦ Калину клали в першу купіль дитини.
  - ✦ Тарас Шевченко дуже любив цю рослину. У «Кобзарі» він вжив слово «Калина» - 385 разів.
  - ✦ Калину люблять і люди, і птахи.
  - ✦ У калини зернятко у вигляді серця.
- Дякую, діти, за вашу роботу.
  - Лише назву Калинівка носить 70 поселень. А є ще Калинів, Калинів Міст, Калинка, Калинова Балка, Калинове, Калинове – Борщувате, Калиновий Гай. Навіть у нас, в Тячівському районі є село Калини.

V. Підсумок уроку.

- Дуже багато ми сьогодні говорили про калину. Тому давайте зробимо висновок сказаному.

VI. Домашнє завдання.

С.70-72 (Читати, переказувати, придумати заголовки до кожної частини)

VII. Висновок уроку.

Швидко збігають хвилини,
Ось і прощатись пора.
Дозвольте вам на прощання
Зичити щастя й добра!

Учень 1.

Ми даруємо калину,
Щоб на цілий білий світ
Усміхалась щиро доля,
Материнський ніжний цвіт.

Учень 2.

Ми даруємо калину,
Щоб завітнула земля!
Із роси – пречиста врода,
З неба – почерк журавля.

Учень 3.

Ми даруємо калину,
Щоби злагода цвіла.
Буде щедрою родина,
Буде честь їй і хвала.

Учень 4.

Ми даруємо калину,
Щоб на все наше життя!
Стане кожен ранок святом,
Дітям буде вороття.

Учень 5.

Ми даруємо калину,
Хай вона освятить час!
Рід наш любить дуже волю,

Хай же й воля любить нас!

Учень 6.

Ми даруємо калину,

А щоб цвіт її не стерся,

Не зів'янув в спориші-

Покладіте коло серця,

Щоб цвіла вона в душі.